

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาปรับปรุงพันธุ์พืชเป็นกิจกรรมที่เคียงคู่กับมนุษย์มาตั้งแต่อดีตกาล อาจกล่าวได้ว่า เมื่อมนุษย์รู้จักการนำพืชมาใช้ประโยชน์ก็ได้เริ่มมีการพัฒนาปรับปรุงพันธุ์พืชนับแต่นั้นเป็นต้นมา เดิมทีการปรับปรุงพันธุ์พืชเป็นไปด้วยวิธีการที่ไม่สลับซับซ้อนมากนัก เช่น การนำเอาพันธุ์พืชในสายพันธุ์ที่ใกล้เคียงกันมาผสมข้ามสายพันธุ์ (Cross Breeding) โดยมุ่งหมายว่าจะได้มาซึ่งสายพันธุ์ใหม่ที่มีคุณสมบัติที่ดีขึ้นกว่าเดิม ควบคุมคุณสมบัติของพันธุ์พืชให้เป็นไปตามที่ต้องการและช่วยลดต้นทุนในการผลิต แต่การปรับปรุงพันธุ์พืชด้วยวิธีการเช่นนี้ต้องใช้ระยะเวลาที่ยาวนาน ซึ่งนับเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาปรับปรุงพันธุ์พืช¹

การพัฒนาปรับปรุงสายพันธุ์ของพืชไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการปรับปรุงพันธุ์แบบดั้งเดิม (Conventional breeding) เท่านั้น แต่นักปรับปรุงพันธุ์ได้นำความรู้ด้านพันธุศาสตร์สมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ในการปรับปรุงพันธุ์พืช ซึ่งทำให้การพัฒนาปรับปรุงพันธุ์พืชเป็นระบบมากยิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม การปรับปรุงพันธุ์พืชใหม่ก็ยังคงใช้ระยะเวลาที่ยาวนานทั้งต้องอาศัยเงินลงทุนจำนวนมาก การปรับปรุงพันธุ์พืชให้มีคุณสมบัติดีขึ้นก่อให้เกิดประโยชน์แก่มนุษย์อย่างมาก เพราะเมื่อพืชมีคุณสมบัติดีขึ้นก็จะช่วยให้เกษตรกรสามารถเพิ่มจำนวนผลผลิตที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ได้ เนื่องจากพืชเป็นสิ่งมีชีวิตที่สามารถขยายพันธุ์ได้เป็นจำนวนมาก เมื่อมีการจำหน่ายส่วนขยายพันธุ์พืชไปแล้ว ผู้ซื้อสามารถนำเอาส่วนขยายพันธุ์นั้นไปขยายพันธุ์ต่อไปได้อีกโดยไม่จำกัด

ในปัจจุบันการพัฒนาปรับปรุงพันธุ์พืชเป็นกิจกรรมที่ทำทั้งในส่วนของนักวิทยาศาสตร์ นักวิจัย และเกษตรกร จึงทำให้เกิดแนวความคิดในการให้ความคุ้มครองพันธุ์พืชจากนักปรับปรุงพันธุ์พืชที่ได้พัฒนาปรับปรุงพันธุ์พืช ด้วยเหตุผลที่ว่า การปรับปรุงพันธุ์พืชต้องอาศัยระยะเวลาที่ยาวนานและเงินลงทุนจำนวนมาก แต่ค่าตอบแทนที่ได้รับจากการนำเอาส่วนขยายพันธุ์พืชมา

¹ นันทน อินทนนท์. (2547). *กฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืช แนวความคิดและบทวิเคราะห์ : ทรัพย์สินทางปัญญาในยุคโลกาภิวัตน์ เล่ม 2* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา. หน้า 758-760.

จำหน่ายในครั้งแรกนั้น ไม่เพียงพอเมื่อเทียบกับเงินลงทุนที่เสียไป นักปรับปรุงพันธุ์พืชจึงเรียกร้องให้มีการนำระบบทรัพย์สินทางปัญญามาใช้ในการคุ้มครองพันธุ์พืชในปี ค.ศ. 1961 ได้มีการร่วมกันก่อตั้งอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองการคิดค้นพันธุ์พืชใหม่² โดยอนุสัญญานี้กำหนดแนวบรรทัดฐานเดียวกันในการให้ความคุ้มครองการคิดค้นภายใต้กฎหมายเฉพาะ (Sui Generis System) เพื่อป้องกันมิให้มีการคุ้มครองซ้ำซ้อนที่เป็นระบบกฎหมายพิเศษแยกต่างหากจากกฎหมายสิทธิบัตร

อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองการคิดค้นพันธุ์พืชใหม่ (The International Union for the Protection of New Varieties of Plants) หรือเรียกว่า “อนุสัญญาอุโปฟ” (UPOV) ได้มีการแก้ไขปรับปรุงในปี ค.ศ. 1972 ค.ศ. 1978 และแก้ไขล่าสุดในปี ค.ศ. 1991 โดยมีหลักการพื้นฐานที่แตกต่างจากเดิม³ เช่น ขยายระยะเวลาคุ้มครองสิทธิเป็น 20 ปี สำหรับพืชทั่วไป และ 25 ปี สำหรับไม้ยืนต้นและองุ่น ขยายขอบเขตแห่งสิทธิให้กว้างขึ้น เป็นต้น

ส่วนประเทศไทยมีการออกกฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืช และประกาศใช้กฎหมายฉบับนี้ในปี พ.ศ. 2542⁴ โดยใช้ชื่อว่า “พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542” ซึ่งมีลักษณะเป็นระบบกฎหมายเฉพาะที่ให้ความคุ้มครองพันธุ์พืชทั่วไป พันธุ์พืชใหม่และพันธุ์พื้นเมือง รวมถึงให้ความคุ้มครองสิทธินักปรับปรุงพันธุ์พืช เหมือนกับการให้ความคุ้มครองการสร้างสรรค์จากความคิดของมนุษย์ด้วยระบบสิทธิบัตร โดยการร่างกฎหมายดังกล่าวได้จัดขึ้นตามอนุสัญญาคุ้มครองพืชพันธุ์ใหม่ 1978 มาเป็นหลักในการคุ้มครองพันธุ์พืชที่ผสมผสานหลักการสำคัญของอนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพ

แต่เมื่อสภาพสังคมและเศรษฐกิจเกิดการเปลี่ยนแปลงเพิ่มมากขึ้นในปัจจุบันบทบาทนิติบัญญัติของพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 ดังกล่าวที่มีอยู่แต่เดิม อาจไม่สอดคล้องกับการแข่งขันด้านการปรับปรุงพันธุ์พืชที่เพิ่มมากขึ้น/ลดลงอย่างต่อเนื่อง อันนำไปสู่ปัญหาด้านการคุ้มครองพันธุ์พืชที่ล่าช้ากว่าประเทศอื่นๆ ซึ่งอาจก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางเทคโนโลยีชีวภาพที่น้อยลง การพัฒนาปรับปรุงพันธุ์พืชที่ใช้ระยะเวลายาวนาน เนื่องจากไม่มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล วิธีการหรือแนวคิดกับประเทศต่างๆ ที่มีความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีชีวภาพในการพัฒนาปรับปรุงพันธุ์พืช และประสบความสำเร็จในระยะเวลาอันสั้น

² ไชยยศ เหมะรัชตะ. (2562). *ลักษณะของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา* (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: นิติธรรม. หน้า 387-390.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 388.

⁴ มุลนิธิชีววิถี. (2556). *พ.ร.บ.คุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ.2542 ความเป็นมาและหลักการสำคัญ*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://biothai.net/policy/fairtrade/952> [2565, 16 กุมภาพันธ์]

ทั้งระบบกฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืชของไทยยังขาดความชัดเจนในเรื่องเกี่ยวกับการคุ้มครองชั่วคราวระหว่างการจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่ว่ามีมาตรการอย่างไรต่อผู้กระทำความผิด ในขณะที่ผู้ทรงสิทธิยื่นคำขอจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่ตลอดจนได้รับสิทธินั้น เมื่อปรากฏว่าพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 มาตรา 61 กล่าวเพียงว่า หากมีการฝ่าฝืนสิทธิของผู้ทรงสิทธิในพันธุ์พืชใหม่ ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้ทรงสิทธิตามจำนวนที่ศาลเห็นสมควรเท่านั้น ซึ่งไม่ได้มีการระบุมาตรการการคุ้มครองที่ชัดเจนลงไปในพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542

ดังนั้น จากการศึกษาของผู้วิจัย จึงทำให้ผู้วิจัยเห็นว่า ควรนำหลักการของอนุสัญญาคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ 1991 มาเป็นหลักการในการแก้ไขกฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืชของไทย จึงเป็นหลักการที่เหมาะสมที่จะสามารถนำมาปรับใช้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 และหากมีการนำมาใช้กับประเทศไทย ก็น่าจะเกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาระบบคุ้มครองพันธุ์พืชของประเทศไทยในอนาคต และย่อมส่งผลให้กฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืชมีประสิทธิภาพมากขึ้น ในการให้ความคุ้มครองพันธุ์พืชและนักปรับปรุงพันธุ์พืช อันเป็นปัญหาที่ควรได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วนและทันต่อสถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาทางเทคโนโลยีชีวภาพและทำให้การคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่มีความชัดเจนมากขึ้น เพื่อเป็นแรงจูงใจให้แก่นักปรับปรุงพันธุ์พืชในการพัฒนาพันธุ์พืชใหม่ให้เหมาะสมต่อการเปลี่ยนแปลง ทั้งยังก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและเศรษฐกิจของประเทศชาติ และเป็นการบังคับใช้กฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืชให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาหลักการ แนวคิดและกฎหมายการให้สิทธินักปรับปรุงพันธุ์พืชภายใต้กฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ
2. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายในการแก้ไขปัญหาการให้สิทธินักปรับปรุงพันธุ์พืช ตามมาตรา 3 มาตรา 31 และมาตรา 61 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542
3. เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาการให้สิทธินักปรับปรุงพันธุ์พืชของประเทศไทย ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้ศึกษา ได้ศึกษาเฉพาะปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองพันธุ์พืช ลิขสิทธิ์นักปรับปรุงพันธุ์พืชในประเทศไทยในส่วนของคำยาม ระยะเวลาในการคุ้มครอง และการคุ้มครองชั่วคราวเท่านั้น ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า หากนำหลักเกณฑ์การคุ้มครองสิทธินักปรับปรุงพันธุ์พืชของต่างประเทศและหลักเกณฑ์ระหว่างประเทศ (อนุสัญญาคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่) มาปรับใช้กับพระราชบัญญัติดังกล่าวแล้ว จะทำให้การบังคับใช้กฎหมายเหมาะสมต่อสถานการณ์ และเกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษานี้ มุ่งเน้นที่จะศึกษาหลักการ แนวคิดทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองพันธุ์พืชว่าด้วยเรื่องสิทธินักปรับปรุงพันธุ์พืช ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 โดยจะศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายว่าด้วยเรื่องสิทธินักปรับปรุงพันธุ์พืชของต่างประเทศ อาทิ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศญี่ปุ่น และกฎหมายระหว่างประเทศ เพื่อมาวิเคราะห์ปัญหาและหาแนวทางแก้ไขให้มีความเหมาะสมกับประเทศไทย

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าของสารนิพนธ์ฉบับนี้ ใช้วิธีดำเนินการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยการรวบรวมข้อมูล ค้นคว้า บทความ รายงานวิจัย เอกสารทางวิชาการ และสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่ปรากฏในรูปแบบของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืช เพื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบให้ได้มาซึ่งข้อสรุป และเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขกฎหมายว่าด้วยสิทธินักปรับปรุงพันธุ์พืชดังกล่าว

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อให้ทราบหลักการ แนวคิดและกฎหมายให้สิทธินักปรับปรุงพันธุ์พืชภายใต้กฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ และกฎหมายระหว่างประเทศ
2. เพื่อให้ทราบมาตรการทางกฎหมายในปัญหาการให้สิทธินักปรับปรุงพันธุ์พืช ตามมาตรา 3 มาตรา 31 และมาตรา 61 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาการให้สิทธินักปรับปรุงพันธุ์พืชของประเทศไทย ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น